

Світлана КАДУК

ORCID: 0000-0002-5300-9987

Андрій ТАНАСІЙЧУК

ORCID: 0009-0007-8784-4909

НАТУРНІ КОЛЕКЦІЇ: ЕТАПИ СТВОРЕННЯ, КЛАСИФІКАЦІЯ, СИСТЕМАТИЗАЦІЯ

УДК 343.98+343.982.33

Постановка проблеми. Інформаційний фонд має відповідати чіткій системі організації і планомірного накопичення. Важливим і відповідальним етапом комплектування довідково-допоміжного обліку є формування колекції. Результати експертних досліджень залежать від правильного підбору зразків-еталонів, відображення в них необхідних ознак та властивостей для вирішення конкретного експертного завдання [4].

Аналіз практичного досвіду та узагальнення наявного матеріалу дозволяють сформулювати окремі основні методичні й організаційні положення щодо створення натурних колекцій. Збір, зберігання та впорядкування однорідних криміналістично-важливих об'єктів у процесі створення натурної колекції сприяє ефективному забезпеченню в майбутньому інформаційному пошуку, обумовленому, передовсім, вирішенням завдань кримінального судочинства [5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дану тематику досліджували такі науковці як В.В. Бірюков, Т.В. Варфоломеева, В.К. Лисиченко, В.А. Журавель, Н.І. Клименко та інші вчені.

Метою статті виступає аналіз етапів створення, класифікації, систематизації натурних колекцій.

Виклад основного матеріалу. Для створення натурної колекції варто для початку встановити призначення колекції, види об'єктів і джерела їх надходження, способи обробки, систематизації та зберігання, а також терміни заміни цих об'єктів і їх оновлення.

Щоб правильно сформувати натурні колекції варто робити це у відповідності до визначених стадій та певних етапів.

Перший етап – дії до початку формування натурної колекції.

На цьому етапі варто вирішити питання про об'єкти, які необхідно збирати в колекцію, про їх розподіл усередині колекції для того, щоб забезпечити уніфікацію їх фіксування, для швидкого відбору згодом потрібних елементів.

Створенню відповідної натурної колекції передуює аналіз практики криміналістичних досліджень. Поштовхом щодо активізації роботи поповнення існуючих колекцій і створення нових повинна слугувати і реально слугує практика. Саме практика свідчить щодо позитивного та негативного в дослідженні з використанням інформаційно-довідкового матеріалу певних різновидів слідів на місці події [2].

Необхідно звернути увагу щодо зростання кількості і різноманітності об'єктів досліджень і зробити спробу прогнозування появи нових об'єктів, які з часом матимуть відповідну актуальність. Слід спланувати конкретну мету щодо створення фонду, що дасть можливість визначити зміст колекції, а саме її вміст (обсяг), умови зберігання та інші організаційні моменти. Важливо продумати питання щодо можливості заміни певних об'єктів натурального фонду колекцій їх копіями (зображеннями). За своїм значенням картотеки відтисків, колекції зліпків, альбоми фотознімків близькі до натурних.

Забезпечення експертних досліджень та слідства є основним завданням функціонування натурної колекції. Завдання, що впливають з вирішення першого - це накопичення матеріалів для науково-дослідної і навчально-методичної роботи.

Експертне завдання щодо вирішення про встановлення підприємства-виробника паперу, на якому віддрукований досліджуваний документ, можливе лише за наявності колекції зразків паперу всіх паперових фабрик і повних відомостей про рецептурний склад паперів. Такого вигляду колекція використовується не тільки для практичного експертного забезпечення, але й для наукових досліджень і навчально-методичної роботи. У випадку виняткового створення колекції для проведення наукового дослідження важливим будуть зібрані зразки, що відповідають умовам запланованих експериментів. Забезпечення навчально-методичних за-

вдань здійснюється за допомогою набору зразків, який повинен відповідати завданню навчання експертів, слідчих, оперативних працівників – містити типові, характерні об'єкти (до прикладу, колекція зразків найбільш поширених знарядь зламу) [1].

Створити колекцію потрібно якомога повнішою, але колекція не обов'язково має вміщувати всі явні зразки. Цих зразків має бути порівняно невелика кількість, але це мають бути найпоширеніші об'єкти. До прикладу, в криміналістичних джерелах зазначено, що колекція наркотичних і сильнодіючих речовин повинна мати не менше 100 найпопулярніших наркотичних речовин і не менше 150 такого ж рівня поширення, сильнодіючих. «Висновок щодо речовин, які доцільно вважати найпоширенішими, здійснюється на основі аналізу експертної практики в регіоні за останні декілька років».

Перед початком формування натурної колекції має бути встановлення джерел і шляхів надходження зразків, достовірність яких, їх відповідність стандарту і технічним умовам, не породжують сумнівів. До прикладу, підбір зразків для колекції паливно-мастильних матеріалів варто здійснювати на нафтопереробних та інших промислових підприємствах, у відповідного профілю науково-дослідних інститутах і лабораторіях.

Колекції фармпрепаратів поповнюються двома каналами. Перший канал - це поповнення колекції наркотичними і сильнодіючими речовинами, що надходять як відповідний матеріал для попереднього чи судово-експертного дослідження. Другий канал - це поповнення колекції, придбаними за безготівковим розрахунком в аптеках фармпрепаратами [3].

Також здійснюється централізоване постачання експертних відділів (відділень, секторів, груп тощо) найпоширенішими зразками криміналістично-довідкових, передусім, натурних колекцій (які згодом, будуть доповнюватимуться зразками й відомостями щодо них з урахуванням місцевих умов). При недостатньому об'ємі довідкової колекції вона заповнюється на основі взаємодії шляхом обміну інформацією з тими експертно-криміналістичними підрозділами, де функціонують аналогічні колекції.

Щодо оцінки ефективності тієї чи іншої колекції, вона визначається рівнем потреби її використання в експертних досліджен-

нях і слідчій практиці. Результат аналізу попиту колекцій виступає основним чинником ухвалення рішення щодо необхідності ведення тих або інших колекцій, визначення переліку найпотрібніших із них.

Наступний етап - це дії після ухвалення рішення про формування натурної колекції. Натурні довідкові колекції формуються з об'єктів, які певним способом отримують: з підприємств-виробників (зразки тканин, волокон); з підприємств-замовників певної продукції (зразки паперу в друкарнях тощо); від торговельних організацій (побутові фарби, клеї); з лікувальних установ, аптек (фармпрепарати). Об'єкти для натурної колекції можуть бути придбані на виставках фірм-виробників або постачальників їх продукції (виставки фотоматеріалів), в магазині навчальних і наочних посібників. За відповідним узгодженням із слідчим (судом), об'єкти, що є речовими доказами (до прикладу, вогнепальна зброя, боєприпаси, холодна зброя) можуть вміщатись у колекції [2].

При збільшенні об'єму колекції виникає проблема її належної систематизації. Систематизація колекції необхідна, адже без неї колекція перетворюється на механічний конгломерат об'єктів, пошук потрібного зразка здійснюється рутинним, тривалим і не завжди результативним переглядом об'єктів. Тому втрачається одна з переваг інформаційного забезпечення - це швидкість отримання потрібних відомостей і з'являється небезпека втрати ознак у зразках.

Думка науковців і практиків збігається в тому, що вибір підстав групування об'єктів колекції ускладнений через недопрацювання цього питання. Також ця складність обумовлена різноманіттям об'єктів, їх характеристик, особливостей конкретних експертних завдань, які впливатимуть на ці об'єкти, проявів специфіки судових експертиз [5].

В наукових джерелах зазначено, що в основу класифікації експертних колекцій повинні бути взяті ознаки, що будуть відображати ті властивості об'єкта, які допоможуть у вирішенні експертного класифікаційного завдання (визначенні його марки, системи та інших показників).

До забезпечення класифікації об'єктів натурних колекцій належить: можливість виокремлення системи ознак, які достатні і необхідні для вирішення типових слідчих і експертних завдань, максимальна автоматизація процесу експертного дослідження об'єктів, розробка інформаційно-пошукових систем (ІПС). Класифікація повинна сприяти розширенню використання інформаційних можливостей об'єктів натурних колекцій [1].

Висновки. Не може бути єдиних підстав щодо систематизації для всіх об'єктів натурних колекцій. Ці підстави є індивідуальними для кожної групи об'єктів. Один і той же предмет може бути віднесений до різних груп, наприклад, до виробів відповідного періоду виготовлення, до виробів конкретного підприємства, виробів з відповідної сировини, до предметів різного ступеня зносу.

Щодо вибору підстави для формування колекцій, то він не може бути довільним, адже вона повинна забезпечувати певну деталізацію об'єктів у відповідні більш вузькі підсистеми (групи). Наприклад, одним з варіантів критерію такої систематизації є серія випуску, джерело походження тощо.

Доцільно створювати натурні колекції за умови невеликих розмірів, обсягів об'єктів, які передбачається вмістити в таку колекцію (наприклад, пломби вітчизняного й іноземного виробництва, зразки текстильних волокон), а також у випадках, коли під час описання або моделювання об'єктів можлива втрата їх істотних властивостей, ознак (зразки лакофарбних покриттів, тканин тощо), коли важко надати чіткий і однозначний опис ознак і властивостей об'єкта (наприклад, сліди ріжучих інструментів) [3].

Щодо процесу створення натурної колекції - це цілеспрямований збір, зберігання та впорядкування відповідно до заздалегідь розробленої системи. Зазвичай це однорідні криміналістично значущі об'єкти для ефективного забезпечення їх інформаційного пошуку, обумовленого передусім вирішенням завдань кримінального судочинства.

1. Довідково-допоміжні обліки. URL:<http://pravodom.com/kriminalstika>
63-dovidkovo-dopomizhni-obliki (дата звернення 20.06.2024 р.).

2. Бірюков В.В. Облікова інформація в розслідуванні. Загальна структура та класифікація інформаційних систем. Форум права. 2009. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvlduvs/2009_3_09/bvvkis.pdf (дата звернення 23.06.2024 р.).
3. Бірюков В.В. Доказове значення інформації, отриманої з криміналістичних та інших інформаційних систем. Форум права. 2009. № 3. С. 60-66. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvlduvs/2009_3_09/bvvic.df (дата звернення 25.06.2024 р.).
4. Завдання криміналістики на сучасному етапі, правові і етичні засади. URL: <http://pravouch.com/page/kriminalist/ist/ist.ua/%D0%97%6> (дата звернення 22.06.2024 р.).
5. Бірюков В.В. Сучасні Інформаційні системи підрозділів експертно-криміналістичної служби МВС / В.В.Бірюков. Форум права – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vlduvs/2009_4/09_4_5_4.pdf (дата звернення 19.06.2024 р.).

Кадук С.В., Танасійчук А. Я. Натурні колекції: етапи створення, класифікація, систематизація

Стаття присвячена висвітленню актуальної проблеми в криміналістиці щодо питання етапів створення, класифікації, систематизації натурних колекцій.

Правильне формування і результативне використання різних видів натурних колекцій – одна з форм ведення довідково-допоміжних обліків. Колекції цих об'єктів не містять причинно-наслідкового зв'язку з подією злочину і реєстраційні ознаки виявляються зовні чи за допомогою спеціальних досліджень.

Натурна колекція – це системний збір однорідних чи поєднаних спільністю слідчих чи експертних завдань об'єктів (предметів, речовин, матеріалів), формування якого здійснюється в правоохоронних органах як довідково-допоміжного матеріалу щодо вирішення завдань розслідування злочинів, а також у науково-дослідній та навчально-методичній роботі.

До цих об'єктів належить, до прикладу: вогнепальна зброя, боєприпаси, холодна зброя; наркотичні речовини та сильнодіючі фармацевтичні препарати; лакофарбні матеріали; типові знаряддя вчинення злочинів та сліди їх застосування.

Сукупність загальних ознак, що притаманні вище переліченим об'єктам з часом можуть бути потрібними під час розслідування певних злочинів, адже дають можливість встановити групову належність певних слідів, знарядь, предметів тощо, визначати щодо них діагностичні завдання і встановити важливі обставини їх вчинення тощо.

Застосування натурних колекцій у розслідуванні злочинів все-таки залишається досить низькою. Недостатнє упорядкування й систематизація криміналістично-довідкових колекцій ускладнює їх використання. Пояснюється це тим, що відсутня єдина науково обґрунтована і організаційно забезпечена система використання та комплектування натурних колекцій.

Ключові слова: натурні колекції, довідково-допоміжні обліки, колекційні зразки, інформаційний фонд, експертні дослідження, слідча практика.

Kaduk S.V., Tanasiichuk A.Ya. Natural Collections: Stages of Creation, Classification, and Systematisation

The article is devoted to highlighting a current issue in forensic science regarding the stages of creation, classification, and systematization of natural collections.

The correct formation and effective use of various types of natural collections is one of the forms of maintaining reference and auxiliary records. The collections of these objects do not contain a causal link to the crime event, and the registration features are identified externally or through specialized examinations.

A natural collection is a systematic collection of homogeneous or related objects (objects, substances, materials) connected by common investigative or expert tasks, the formation of which is carried out in law enforcement agencies as reference and auxiliary material for solving crime investigation tasks, and also in scientific research, educational and methodological work.

These objects include, for example: firearms, ammunition, edged weapons; narcotic substances and potent pharmaceutical drugs; paints and varnishes; typical instruments of crime and traces of their use.

The set of common features inherent in the objects listed above may eventually be necessary during the investigation of certain crimes, as they make it possible to establish the group affiliation of certain traces, tools, objects, etc., to determine diagnostic tasks for them and to establish important circumstances of their commission, etc.

The use of natural collections in criminal investigations is still quite low. The insufficient organization and systematization of forensic reference collections complicates their effective application. This is largely due to the lack of a unified, scientifically grounded, and organizationally supported system for the use and acquisition of natural collections.

Keywords: natural collections, reference and auxiliary records, collection samples, information database, expert examinations, investigative practice.